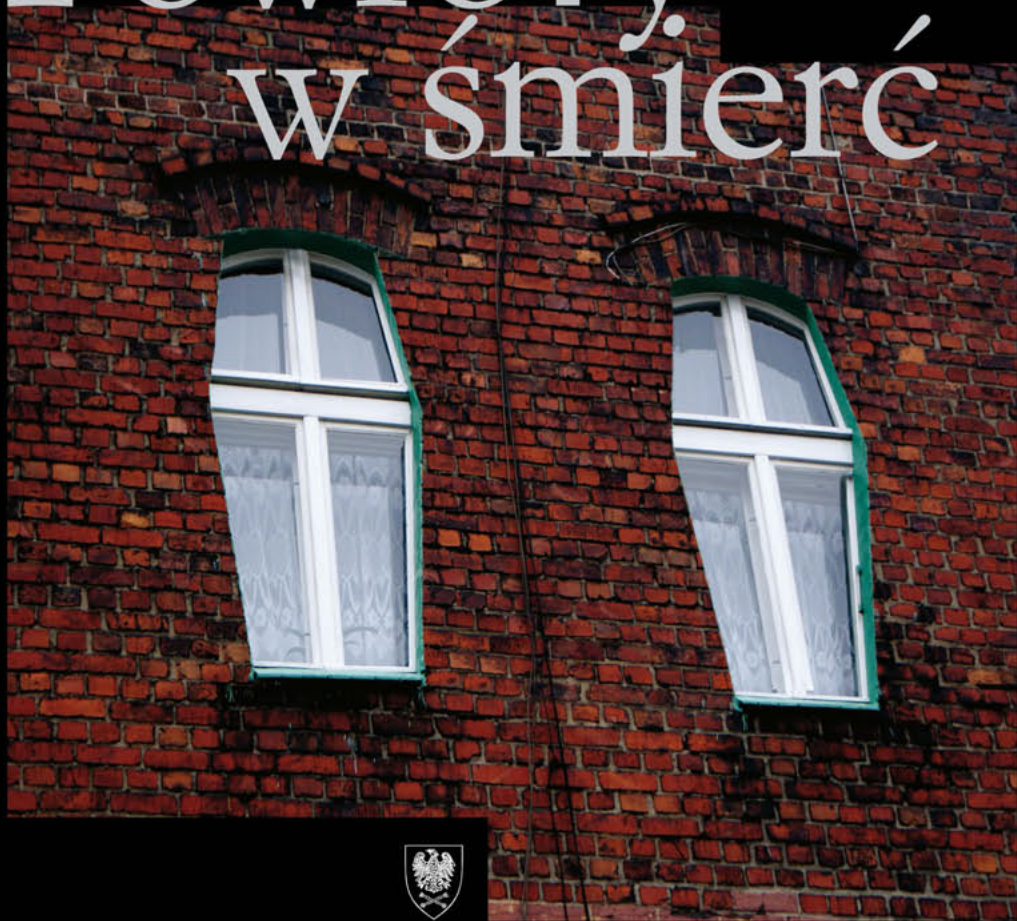

Józef Olejniczak

Powroty w śmierć

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2009

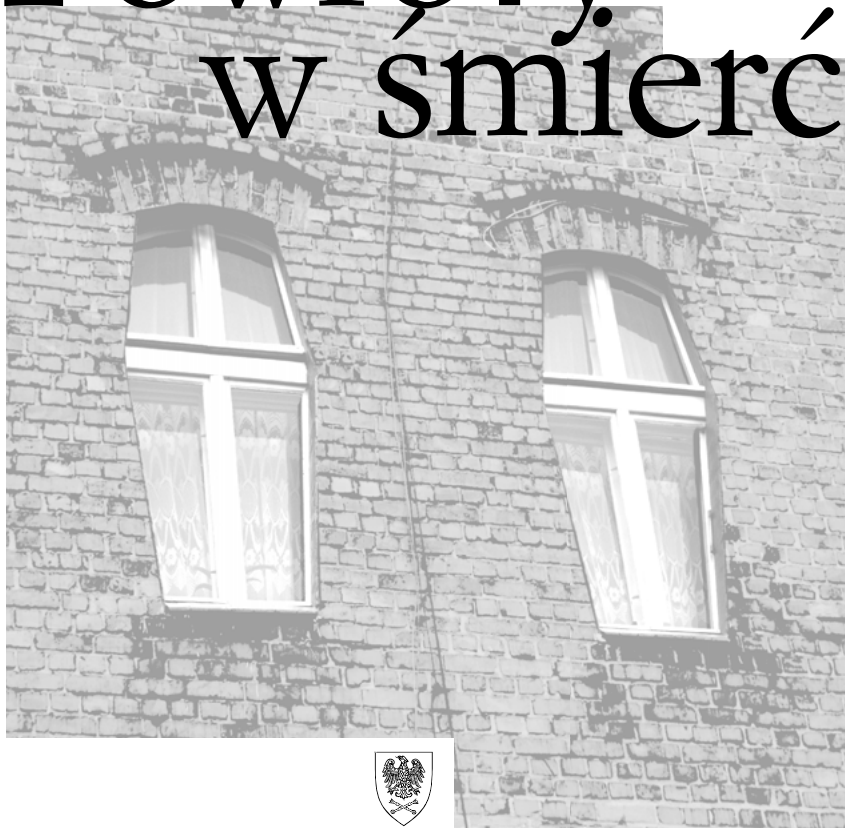
Powroty w śmierć

NR 2696

Józef Olejniczak

Powroty w śmierć

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2009

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Aleksander Fiut

pięknej śmierci moich Rodziców i Profesora poświęcam

Spis treści

Zamiast wstępu	9
1. Powroty w śmierć	11
2. Bruno Schulz	45
3. Aleksander Wat	85
4. Józef Wittlin	125
5. Czesław Miłosz	147
6. Witold Gombrowicz	197
7. Coda	245
8. Nota bibliograficzna	251
9. Indeks nazwisk	253
10. Summary	262
11. Zusammenfassung	263

Zamiast wstępu

Parę zdań z *Dziennika* Witolda Gombrowicza, parę strof Czesława Miłosza, niepokój, z jakim niezmiennie czytam opowieści Brunona Schulza, zachwyt niezmiennie towarzyszący lekturze wierszy i próz Aleksandra Wata, esej i parę wierszy Józefa Wittlina – to literacka inspiracja tej książki, którą z niepokojem oddaję lekturze i osądowi Czytelnika. Sam będąc czytelnikiem, do Czytelnika się zwracam. Ale ta książka nie chce być pracą historycznoliteracką, krytycznoliteracką, nie konstruuje w niej żadnej teorii... Zadaję w niej pytania, nie będąc pewnym odpowiedzi, jakich udzielam. Krążę wokół paru zdań. Krążę też wokół własnego doświadczenia, własnego poczucia bliskości śmierci, której nie doświadczę. Choć zdarzyło mi się doświadczać i obserwować śmierć Innych, Bliskich, już nieobecnych, już pograżonych w nicości.

Ta książka – już nie moja – z literatury jest „zrobiona”, choć towarzyszy jej pamięć tego, jak doświadczałem Ich śmierci: moich Rodziców, mojego Mistrza, który nauczył mnie czytania literatury i odczytywania w literaturze śladów obecności człowieka. W jakimś tekście (może w wywiadzie) Profesor mówił, że celem i sensem interpretacji dzieła literackiego jest uobecnienie jakiegoś umiejscowionego w nim „ja”, jest docieranie do tego „ja”.

Gdy odeszli Rodzice, gdy zabrakło Profesora, pozostała pustka, podobnie jak w literaturze polskiej po śmierciach Schulza, Wittlina, Wata, Gombrowicza i Miłosza pozostało miejsce, którego już nikt nie zagospodaruje, nie oswoi, nie zadomowi.

8. Nota bibliograficzna

Niektóre fragmenty publikowałem bądź wygłosiłem na konferencjach naukowych już wcześniej. W niniejszej edycji zostały one gruntownie przejrane, poprawione i rozszerzone. Podaję raz jeszcze źródła fragmentów artykułów lub referatów wykorzystanych w książce:

– Fragment drugiego rozdziału pod tytułem *Bruno Schulz i śmierć W: Postscriptum do Brunona Schulza*. Red. A. i B. Małczyński, Wrocław 2008, s. 115–123;

– Niewielki fragment trzeciego rozdziału (z części drugiej) był wygłoszony pod tytułem *Dwie twarze. Aleksander Wat* na konferencji *Metamorphoseon synagoge. Przemiany i więzi w literaturze, sztuce i etyce*, zorganizowanej w Katowicach przez Katedrę Literatury Porównawczej UŚ w dniach 6–7 listopada 2006 r.;

– Niektóre fragmenty piątego rozdziału były publikowane jako odrębne szkice: „*Lubieżny dziad*”. *O podmiocie w późnych wierszach Czesława Miłosza*. W: *Z dziejów podmiotu i podmiotowości w literaturach słowiańskich XX wieku*. Red. B. Czapiak - Lityńska i M. Buczek, Katowice 2005, s. 81–94; *Eurydyka, Orfeusz, Miłosz, miłość, śmierć, poezja...* „Świat i Słowo” *Czytanie Miłosza*. 2006, nr 1. Red. A. Węgrzyniakowa, M. Bernacki, Białsko-Biała 2006, s. 173–190; „*Lubieżny dziad*” i „*Lysa pała*.” W: *Świat przez pryzmat Ja. Studia i interpretacje*. 2. Red. B. Gontarz i M. Krakowiak, Katowice 2006, s. 33–38; *Litwa po pół wieku. Powroty (fantazmatyczne i rzeczywiste) Miłosza do kraju lat dziecińczych*. W: *Polska literatura współczesna. Interpretacje*. Red. K. Heská - Kwaśniewicz, B. Zeler, Goleszów 2007, s. 69–78 (wersja skrócona; wersja oryginalna w języku litewskim: *Lietuva prabėgus pusei amžiaus. Sugrįžimai (įsivaizduojami Ir realūs) į Miłosz*

vaikystės šali. W: *Czesławas Miłoszas Iš XXI Amžiaus Perspektyvos*. Red. N. Taylor-Terlecka, M. Masłowski, T. Bujnicki, A. Kovtun, V. Kamuntavičienė, A. Pukšto, J. Daukšytė. Kaunas 2007, s. 86–98); „*Stary lubieżny dziadu pora tobie do grobu*” *Późne elegie (?) Czesława Miłosza*. „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty”. Toruń 2007, zeszyt 1 (9), s. 83–87;

– Fragmenty szóstego rozdziału publikowałem wcześniej: *Witold Gombrowicz wraca do Europy. O „Dzienniku Trans-Atlantyckim”*. W: *Stulecie Gombrowicza*. Red. Z. Kruszeński i A. Kasny, Płock 2004, s. 81–96 (w języku francuskim: „*Moi*” et „*Moi*”, „*Maintenant*” et „*Autrefois*”, „*Ici*” et „*là-bas*.” W: *Witold Gombrowicz entre l’Europe et l’Amérique*. Red. M. Tomaszewski, R. Gombrowicz, Lille 2007, s. 195–212); *Witold Gombrowicz wraca do Europy (cz. 2). „Dziennik Trans-Atlantycki” wobec emigracyjnych relacji z podróży*. W: *Pisarz na emigracji. Mitologie. Style. Strategie przetrwania*. Red. H. Gosk, A. S. Kowalczyk, Warszawa 2005, s. 278–290 lub wygłosiłem wcześniej na konferencjach naukowych: *Witold Gombrowicz – nasz współczesny*. 22–27 marca 2004, Kraków, Uniwersytet Jagielloński (W kosmosie „*Kosmosu*”); *Topos „morza” w literaturze polskiej i czeskiej*. Opava (Republika Czeska) Śląska Univerzita, 13–14 listopada 2007 (*Europa myślana na Atlantyku. Witold Gombrowicz*).

Indeks nazwisk

A

Adamski Jerzy 162;
Adorno Theodor Wiesengrund 179;
Alighieri Dante, zob. Dante 17, 24, 26,
33-36, 38, 42, 76, 108, 126, 129, 159-162,
164, 167, 191, 193, 201, 203, 204, 208-210,
242;
Allemann Bela 81;
Améry Jean, wł. Mayer Hans 15, 18-20,
25, 110;
Arendt Hannah 16, 246;
Ariès Philippe 14, 16, 19, 21, 23, 24, 34,
246;
Auden Wystan Hugh 170;

B

Bachtin Michail 226;
Baka Józef, OJ 105, 120, 122, 147, 148,
177, 194, 195;
Balbus Stanisław 175;
Baran Bogdan 11, 17, 110;
Baranowska Małgorzata 118;
Barańczak Stanisław 91, 92, 88, 99, 216

Barthes Roland 24, 29, 38, 40-42, 179,
210;
Bartoszyński Kazimierz 226, 227, 233;
Bataille Georges 11, 14, 21, 22, 24, 25, 37,
45, 46, 107, 109, 204-207, 210, 211, 241,
242, 263, 265;
Baudelaire Charles 123;
Baudrillard Jean 69;
Bąkowska Eligia 14;
Beaufret Jean 179;
Beckett Samuel 105;
Bellmer Hans 53;
Bem Józef 14;
Benjamin Walter 60;
Bernacki Marek 147, 170, 251;
Bernard z Clairvaux, święty 23;
Beyle Henri, zob. Stendhal 68;
Bérulle Pierre de 23;
Białoszewski Miron 105, 180;
Biskupski Krzysztof 131;
Blanchot Maurice 22, 23, 27, 31-34, 43,
45-48, 54, 56, 57, 78, 121, 128, 134, 145,
168;

Blake William 152, 193, 245-248;
 Błońska Wanda 24, 34, 57;
 Błoński Jan 13, 40, 53, 108, 109, 129, 160, 161, 181, 194, 209, 211, 213, 223, 227, 231;
 Bobkowski Andrzej 216;
 Bocheński Tomasz 82;
 Bogdan Sophie 199;
 Bogdanowska Monika 54;
 Bolecki Włodzimierz 36, 48, 74, 79, 80, 171, 206, 225;
 Bonaparte Napoleon 172, 176;
 Borges Jorge-Luis 199;
 Borowski Andrzej 140;
 Borowski Jarosław 88;
 Bortnowska Halina 18;
 Brodski Josif 158;
 Brodziński Kazimierz 172;
 Brodzka Alilna 137;
 Broniewski Władysław 15, 170;
 Brzozowska-Łukasiewiczowa Aniela, „Aniela Ciemna” 234;
 Brzozowski Jacek 32;
 Buber Martin 210, 211;
 Buczek Marta 147, 251;
 Budzyński Wiesław 48;
 Bujnicki Tadeusz 147, 153, 216, 252;
 Burdach Konrad 35;
 Burska Ewa 18;
 Burzyńska Anna 41;

C

Caillois Roger 18, 24;
 Camus Albert 22, 129;
 Cendrowska Grażyna 81;
 Chaplin Charles 131;
 Chciuk Andrzej 52;
 Cichowicz Stanisław 12, 16, 179;

Cieślak Tomasz 174;
 Ciołkoszowa Lidia 90;
 Cioran Emil 213;
 Coli Giorgio 43;
 Comte Auguste 22;
 Cudak Romuald 136-138;
 Curtius Ernst Robert 35, 34;
 Cyceron, Cycero, wł. Cicero Marcus Tullius 68;
 Czapik-Lityńska Barbara 147, 251;
 Czapski Józef 86;
 Czarnecka Ewa, wł. Gorczyńska Renata 160;
 Czechowicz Józef 171;
 Czermińska Małgorzata 177;
 Czyż Antoni 105;

D

Dante, wł. Alighieri Dante 17, 24, 26, 33-36, 38, 42, 76, 108, 126, 129, 159-162, 164, 191, 193, 201, 203, 208-210, 242, 263, 265;
 Daukšytė Jovita 147, 252;
 Dąbrowski Mieczysław 106, 131, 178;
 Dehnel Piotr 42;
 Depp Johnny 246;
 Derrida Jacques 106, 179;
 Descartes Rene, Kartezjusz 178, 206;
 Dickinson Emily 128, 247;
 Doktor Roman 63, 171;
 Dorosz Krzysztof 211;
 Dostojewski Fiodor Michajłowicz 128;
 Damińska-Joczowa Maria 81;
 Durançon Jean 204;
 Durkheim Émile 110;
 Dziadek Adam 86, 88, 116, 163;

E

Eichmann Adolf 16;
Einstein Albert 131;
Epikur 22;
Epimenides Kreteńczyk 17;

F

Farmer Gary 247;
Faulkner William 129;
Fedewicz Maria Bożena 157, 218;
Ficowski Jerzy 46-51, 53, 76;
Fiut Aleksander 4, 88, 109, 154, 155, 197;
Foucault Michel 38, 41, 42, 108, 109, 122, 179, 180, 207, 210;
Frajlich Anna 137, 187;
Franciszek z Asyżu, święty 145, 195;
Freise Matthias 88;
Freud Sigmund 26, 68, 70, 76, 131, 205;
Friedman Izidor / Lubowiecki Tadeusz 51;

G

Gadamer Hans-Georg 42, 113, 185, 186;
Gałczyński Konstanty Ildefons 151;
Gazda Grzegorz 170;
Giedroyc Jerzy 204, 217;
Gielata Ireneusz 35;
Gierasimiuk Jerzy 117;
Gilewski Wojciech 205;
Ginsberg Allen 183;
Gleń Arkadiusz 178;
Glover Crispin 246;
Głowiński Michał 17, 24, 59, 60, 69, 79, 212;
Godzimirski Jakub M. 16;
Gogol Mikołaj Wasiliewicz 129;
Goldfarb David A. 137;

Gombrowicz Rita, Labrosse Maria Rita 197, 199, 243, 252;
Gombrowicz Witold 7, 9, 12, 13, 15-20, 24, 33, 35-38, 40, 42, 53-56, 74, 79, 127-130, 141, 142, 151, 152, 154, 160, 161, 164, 166, 167, 178, 180, 181, 186, 187, 193,-195, 197-200, 202-228, 230-235, 242, 243, 246, 249, 252, 263, 265;
Gontarz Beata 147, 251;
Gorczyńska Renata, pseud. Czarnecka Ewa 160;
Gosk Hanna 69, 197, 252;
Goślicki Jan 37, 88;
Gotfryd Jan 88;
Gouin Henri 130;
Gozdawa Zdzisław 52;
Górski Emil 46, 51;
Graczyk Ewa 38;
Grajewski Wincenty 226;
Graves Robert 27, 30, 165;
Gromek Joanna 191;
Grydzewski Mieczysław 216;
Grynberg Henryk 51, 52;
Gryszkiewicz Bogusław 76;
Grzegorz I Wielki, święty, papież 14, 34;
Günther Karl 51, 52;

H

Halpern Romana 46;
Haupt Zygmunt 216;
Hauptman Löew 51, 52;
Hebblethwaite Peter 18;
Heck Dorota 35;
Hedemann Oskar 207, 243;
Hegel Georg Wilhelm Fiedrich 31, 163;
Heidegger Martin 17, 22, 25, 39, 40, 89, 105, 106, 114-120, 148, 178, 179, 206, 241,

249, 263, 265;
 Heine Heinrich 131;
 Heraklit z Efezu 151, 173, 174;
 Herbert Zbigniew 99, 170;
 Herling-Grudziński Gustaw 147, 162;
 Heska-Kwaśniewicz Krystyna 251;
 Hoffman Ludwik 51;
 Homer 24, 27, 30, 74, 123, 125, 162, 163;
 Horacy, wł. Quintus Horatius Flaccus 176;
 Horvath Odön, von 129;
 Hostowiec Paweł, wł. Stempowski Jerzy 216;
 Husarska Anna 199;

I

Ionesco Eugene 16;
 Iwaszkiewicz Jarosław 88, 94, 116, 142, 170, 171;
 Izydor z Sewilli, święty 34;

J

Jakowska Krystyna 137;
 Jan od Krzyża, święty 114;
 Janion Maria 204;
 Jankélévitch Vladimir 15, 17-22, 38, 263, 265;
 Jankowski Władysław, „Duś” 212;
 Jarmusch Jim 245-248, 263, 265;
 Jarzębska Teresa 60, 68;
 Jarzębski Jerzy 48, 50, 53, 60, 68, 77, 80, 82, 88, 97, 197, 208, 209, 243;
 Jasińska-Wojtkowska Maria 88;
 Jastrun Mieczysław 170;
 Jaworski Stanisław 218;
 Jeleński Konstanty Aleksander, „Kot” 88,

204, 217;
 Joyce James 108;
 Jung Carl Gustav 76;
 Juryś Julia 243;

K

Kafka Franz 23, 53, 128;
 Kaliszewski Wojciech 88;
 Kamiński Piotr 179;
 Kamuntavičienė Vaida 147, 252;
 Kania Ireneusz 29, 60, 205;
 Kant Immanuel 205;
 Kantor Tadeusz 45;
 Karpiński Wojciech 243;
 Kasny Andrzej 197, 252;
 Kasprowicz Jan 137;
 Kasprzysiak Stanisław 43;
 Kempnerówna Stefania 68;
 Kerényi Karl 28, 29;
 Kępiński Tadeusz 198, 199;
 Kierkegaard Sören 22, 138, 139, 141-144;
 Kiesłowski Krzysztof 161, 162;
 Kisiel Marian 136, 137, 151, 208;
 Kitowska-Łysiak Małgorzata 55;
 Kleyff Jacek 49, 50;
 Klimaszewski Bolesław 93;
 Kłoczowski Jan Maria 38;
 Kłosiński Krzysztof 35, 38, 45, 138, 139, 141, 154, 156, 157, 179, 181, 187;
 Kochańczyk Alina 88;
 Kocjan Krzysztof 13, 23;
 Koczorowski Stanisław Piotr 35;
 Kolano Dorota 24;
 Kołakowski Leszek 112;
 Komendant Tadeusz 41, 42, 108, 204, 205, 207;
 Kostkiewiczowa Teresa 170;

Kot Karolina 100;
 Kovtun Asija 147, 252;
 Kowalczyk Andrzej Stanisław 197, 252;
 Krakowiak Małgorzata 147, 251;
 Krasieński Zygmunt 35;
 Kraszewski Józef Ignacy 68;
 Kratylos 30;
 Kriegel Ignacy 52;
 Krowiranda Krzysztofa 131;
 Królak Sławomir 69;
 Kruszewski Zbigniew 197, 252;
 Kryszak Janusz 88, 153;
 Krzeczkowski Henryk 27, 131, 165;
 Kuncewiczowa Maria 76;
 Kulawik Adam 224;
 Kühl Olaf 38;
 Kwaterko Mateusz 15;
 Kwiatkowski Jerzy 109, 175;

L

Labrosse Maria Rita, zob. Gombrowicz Rita;
 Labuda Aleksander 218;
 Lamartine Alphonso Marie Louis Prat de 14;
 Landau Feliks 50-52;
 Lang Candance 179;
 Lavaty Andreas 88;
 Lebenstein Jan 86;
 Lechoń Jan, wł. Serafinowicz Leszek 128, 129, 171, 216;
 Legierski Michał 161;
 Lejeune Philip 177, 218;
 Leopolda Jan 176;
 Leśmian Bolesław, wł. Lesman Bolesław 45, 54, 69, 70, 73, 181;
 Lévinas Emmanuel 11, 16, 18, 22, 27, 31,

41, 42, 57, 98, 100-102, 104, 130, 186, 210, 211;
 Lévi-Strauss Claude 30, 77, 78;
 Libera Antoni 208, 225, 227;
 Lichodziejewska Feliksa 15;
 Liederer 50;
 Ligęza Wojciech 88, 93, 155;
 Linde Samuel Bogumił 176, 177, 235;
 Lindenbaum Shalom 56, 76;
 Lisiecka Sława 117;
 Looby Robert 82;
 Lorenc Michał 50;
 Lubas-Bartoszyńska Regina 177, 218;
 Lubowiecki Tadeusz / Friedman Izydor 51;
 Lull Ramòn 114;

Ł

Ładowski Xawery 176;
 Łapiński Zdzisław 175, 208;
 Łoch Eugenia 88;
 Łucki Antoni 172;
 Łukasiewicz Jacek 91, 92;
 Łukasiewicz Małgorzata 113;
 Łukaszuk Małgorzata 88;

M

Maciejewska Irena 137, 139;
 Malewska Hanna 18;
 Malraux André 129;
 Małczyńska Anna 45, 251;
 Małczyński Bartosz 45, 251;
 Man Paul de 157, 190, 218, 219;
 Manilius Marcus 23;
 Mann Thomas 82;
 Margański Janusz 16, 20, 38;
 Marinow Iwan (Marinov Yvan) 243;

Markiewicz Henryk 68;
 Markowski Michał Paweł 39, 69, 56, 161, 162, 167, 178, 179, 197;
 Masłowski Michael 147, 252;
 Matuszewski Ryszard 175;
 Mayer Hans, zob. Améry Jean;
 Mazurkiewicz Władysław 202;
 Mencwel Andrzej 179;
 Merton Thomas 152;
 Michalski Krzysztof 89, 113, 186;
 Michaux Henri 246;
 Micińska Anna; 87
 Mickiewicz Adam 35, 50, 77, 129, 149, 151-155, 175, 176, 187, 191;
 Miklaszewski Krzysztof 207;
 Mikos Marek 234;
 Miłosz Oscar Vladislav Lubicz de 152;
 Miłosz Carol, z d. Thigpen 157;
 Miłosz Czesław 7, 9, 12, 18, 20, 28, 29, 32, 33, 37, 42, 88, 90, 94, 98, 102, 103, 105, 108, 109, 119, 120, 127, 129, 130, 135, 147-178, 180-182, 185-188, 190-195, 216, 217, 219, 246, 249, 251, 252, 263, 265;
 Miłosz Janina 158;
 Miodońska-Brookes Ewa 224;
 Mitchum Robert 247;
 Mizera Janusz 115;
 Mizerkiewicz Tomasz 82;
 Mołęda Edyta 88;
 Molisak Alina 106, 131;
 Montaigne Michel Eyquem de 23;
 Morawski Kalikst 34, 35, 167;
 Morin Edgar 22;
 Morsztyn Jan Andrzej 189;
 Mościcki Paweł 46;
 Mozart Wolfgang Amadeusz 136;
 Mrówczyński Piotr 41, 186;

Mrozek Sławomir 13;
 Muecke Douglas Colin 82;

N

Nadeau Maurice 204, 217;
 Nałkowska Zofia 50;
 Napierski Stefan 55, 171;
 Nasiłowska Anna 181;
 Nawarecki Aleksander 35, 38, 105, 120, 148, 162, 163, 188;
 Nemo Philippe 100;
 Neuger Leonard 225, 227;
 Neyman Izabela, de, „Iza” 243;
 Nietzsche Friedrich Wilhelm 39, 43, 46, 78-80, 117, 118, 129, 132, 179, 206, 209, 263, 265;
 Niewrzęda Krzysztof 38;
 Niklas Danuta 179;
 Norwid Cyprian Kamil 14;
 Nycz Ryszard 94, 179-181, 190, 218, 219;
 Nyczek Tadeusz 13;

O

Ochab Maria; 12;
 Ochab Maryna 14, 243;
 Okopień-Sławińska Aleksandra 170, 227;
 Olchanowski Tomasz 76;
 Olejniczak Józef 3, 13-15, 17, 19-21, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 34, 35, 38, 39, 46, 51-55, 57, 58, 60-63, 66, 72, 74, 76, 77, 79, 80, 86, 87-89, 98, 102, 104, 105, 109, 113-116, 118-120, 127-129, 133, 135, 139-141, 143, 144, 147, 152-154, 160, 162, 163, 165-167, 169, 171, 174, 175, 181, 186, 187, 193, 197, 198, 204, 206, 210, 211, 213, 216, 218, 221, 227-229, 231, 238, 240, 241, 246;
 Opacka Anna 151;

Opacki Ireneusz 136, 171, 172, 176, 225;
 Opolska-Kokoszka Bożena 100;
 Otto Walter F. 29;
 Owczarski Wojciech 45, 70, 76, 80, 81;

P

Panas Władysław 56, 82, 114, 254;
 Parnicki Teodor 35;
 Pascal Blaise 16, 19, 22;
 Pasternak Borys Leonidowicz 129;
 Pawelec Dariusz 162, 185;
 Pawlus Marta 170;
 Pepys Samuel 128;
 Piechal Marian 171;
 Piechota Marek 4, 35;
 Pieniążek Paweł 43, 46, 179;
 Pietrych Krystyna 19, 87, 88, 147;
 Pietrych Piotr 19, 87, 147;
 Piotrowiak Jan 187;
 Pinter Harold 86;
 Platon 30, 47, 68;
 Płonkowska-Ziarek Ewa 38;
 Poe Edgar Allan 129;
 Pomian Krzysztof 30, 119;
 Porębowicz Edward 34, 36, 166, 167;
 Potocki Antoni 181;
 Pound Ezra Weston Loomis 131;
 Preisner Walerian 35;
 Prodikos 22;
 Proust Marcel 86;
 Pruszczyński Robert 106;
 Przyboś Julian 171;
 Przybylski Ryszard 137;
 Przybysławski Artur 43;
 Przychodniak Zbigniew 32;
 Pukšto Andrzej 147, 252;
 Pyzik Tomasz 88;

Q

Quincey Thomas de 123;

R

Rembieliński Jan 202;
 Ricoeur Paul 12, 14, 17, 20, 21, 26, 27, 30, 58, 131;
 Rilke Rainer Maria 32, 113, 128, 129, 170;
 Ritz German 88;
 Rogoziński Julian 130, 139, 188;
 Rosiek Stanisław 48, 204;
 Rostand Jean 26;
 Roth Joseph 129;
 Roux Dominique, de 199, 203, 204, 211, 219, 227, 231, 233, 234, 242;
 Różewicz Tadeusz 180;
 Russel Bertrand 18;
 Rybicka Elżbieta 60;

S

Sade Donatien Alfonso François, markiz de 11;
 Sadzik Józef, OJ 152;
 Saint-Cheron Michaël, de 100;
 Salgas Jean-Pierre 38;
 Sandauer Artur 48, 49, 54, 56, 105, 140, 141;
 Sartre Jean-Paul 22, 105;
 Sawicki Stefan 88;
 Scheler Max 17, 21, 22, 25;
 Scholem Gershom 16;
 Schopenhauer Artur 22;
 Schulte Jörg 56;
 Schulz Bruno 7, 9, 18, 20, 33, 42, 45-71, 74, 76-82, 94, 97, 105, 113, 127, 129, 139, 246, 249, 251, 263, 265;
 Schulz Jakub 81;

Schulz Wilhelm 52;
 Schulz-Podstolska Ella 52;
 Siedlecka Joanna 198, 234;
 Sławek Tadeusz 163;
 Sławiński Janusz 170;
 Słonimski Antoni 171;
 Słowacki Juliusz 32, 35, 172, 176;
 Sokrates 22;
 Solżenicyn Aleksander 14;
 Sosnowski Andrzej 45;
 Sporoń Michał 53;
 Staff Leopold 135;
 Stala Krzysztof 54;
 Stanuch Stanisław 162;
 Stempowski Jerzy, pseud. Hostowiec
 Paweł 135, 216, 217;
 Stendhal, wł. Beyle Henri 68;
 Stępień Tomasz 93;
 Straszewicz Czesław 202;
 Stur Jan 137;
 Suchanow Klementyna 199;
 Swedenborg Emanuel; 152
 Szargot Maciej 35;
 Szawerna-Dyrszka Anna 56, 93;
 Szekspir William, wł. Shakespeare
 William 27, 117;
 Szelińska Józefina 52;
 Szostkiewicz Adam 16;
 Szturm de Sztrem Tadeusz 50;
 Szymczak Mieczysław 38, 177, 235;

Ś

Święch Jerzy 171;

T

Tarkowska Elżbieta 110;
 Tarnogórska Maria 38;

Tatara Marian 224;
 Tatarkiewicz Anna 18;
 Taylor-Terlecka Nina 147, 252;
 Tesson, ojciec 14;
 Thomas Luis Vincent 13, 17;
 Tiedeman Rolf 60;
 Tischner Józef 18;
 Tomalak Barbara 28, 29;
 Tomaszewski Marek 88, 197, 252;
 Trakl Georg 114;
 Tramer Anna 35;
 Tramer Maciej 56, 93, 252;
 Trznadel Jacek 86;
 Turczyn Anna 14, 58, 131;
 Turowicz Jerzy 158;
 Tuwim Julian 171, 217;
 Tynecka-Makowska Słowinia 170;

U

Uniłowski Krzysztof 38;

V

Valette, lekarz Aleksandra Wata 86;
 Venclova Tomas 13, 88, 37, 158;
 Vincenz Stanisław 35, 135, 151, 152, 154,
 162, 163, 217, 219;
 Vries Mzn. Simon Philip, de, rabin 140;

W

Wakar Krzysztof 110;
 Wańkowicz Melchior 217;
 Waryński Ludwik 15;
 Wat Aleksander, wł. Chwat Aleksander 7,
 9, 19, 20, 32, 33, 37, 42, 56, 79, 85, 87-95,
 98-106, 108, 110-121, 127, 129, 130, 135,
 138, 139, 147, 148, 152, 161, 171, 177, 180,
 246, 249, 251, 263, 265;

Wat Andrzej 86, 87;
Watowa Ola, wł. Paulina 85-87, 90, 101, 110, 111;
Weil Simone 153;
Węgrzecki Adam 17;
Wergiliusz (Publius Vergilius Maro) 24, 35, 160, 193;
Węgrzyniakowa Anna 93, 147, 251;
Wierzyński Kazimierz 216;
Witkiewicz Stanisław Ignacy, pseud.
Witkacy 54, 79-82, 97, 129;
Wittgenstein Ludwig 11;
Wittlin Halina 125, 137;
Wittlin Józef 7, 9, 18, 20, 24, 32, 33, 42, 56, 94, 112, 125-139, 141, 142, 144, 145, 151, 154, 159-161, 187-192, 216, 217, 219, 246, 249, 263, 265;
Woźniakowski Jacek 88;
Wolicki Krzysztof 117;
Wójcik Tomasz 179;
Wójcik Włodzimierz 35, 88
Wróbel Łukasz P. 31, 46;
Wyka Kazimierz 55, 224;
Wyskiel Wojciech 56, 60, 82, 139, 153, 216;
Wysocka Mariola 70;

Y

Young Neil 248;

Z

Zach Joanna 194;
Zadura Bohdan 71;
Zaleski Marek 175;
Zaniewicki Witold 68;
Zawada Andrzej 88;
Zaworska Helena 137;
Zeler Bogdan 147, 251;
Zenon z Elei 18;
Zieliński Jan 87;
Zieniewicz Andrzej 54, 69;
Zwierzyński Leszek 35;

Ż

Żółkiewski Stefan 137;
Żurawska Jolanta 151;
Żurek Sławomir Jacek 88;

Summary

Returns into death

Returns into death begin with introductory meditation on two sentences from Gombrowicz's *Diaries* which refer to broad context of western thought on dying, and especially to the tradition of Friedrich Nietzsche and Martin Heidegger. In following five chapters I reflect upon Brunon Schulz's, Aleksander Wat's, Józef Wittlin's, Czesław Miłosz's and Witold Gombrowicz's attitude to their own death and to the death of the Other. In the end I also present a short essay on Jim Jarmush's *Dead Man*, which shows how tanatological reflection penetrates through popular culture.

The principle thesis advanced in this book is conviction based on thought of such thinkers as Heidegger, Bataille, Ricoeur, Jankélévitch, that language (discourse) of our own death is impossible and that one of the most fundamental human yearning is yearning for mastering the death, which can be seen in western culture myths (e.g. Orpheus, Dante). Schulz, Wat, Wittlin, Miłosz and Gombrowicz are polish writers who present both: attempts to transgress the above-mentioned impossibility of narration about their own death and, in their late works, yearning for overcoming the death.

Zusammenfassung

Die Wiederkehr zum Tode

Erste Teil des Buches ist Meditation über zwei Sätze aus dem *Tagebuch* von Witold Gombrowicz, die eine weite Zusammenhang abendländischen Denken über den Tod und das Sterben, besonders von aus der Überlieferung von Friedrich Nietzsche und Martin Heidegger ausgewachsen, heranziehen. In der nächsten fünf Kapiteln ist die Verhältniss zum eigenen Tod und zum Tod des Anderen in späte Dichtung von Bruno Schulz, Aleksander Wat, Józef Wittlin, Czesław Miłosz und Witold Gombrowicz betrachtet. Ganze Buch endet mit ein Versuch über ein Film von Jim Jarmusch *Dead Man*, die ein Beweiss der Unterwanderung der tanatologische Reflexion auch zum populäre Kultur ist.

Die Grundthese stammt von der Denkern wie Heidegger, Bataille, Ricoeur, Jankélévitch ab und lautet: die Sprache über die eigene Tod ist unmöglich und eine der wichtigsten Sehnsuchten ist Überwindung von Tod, was in abendländische Kultur in Mythos (z. B. Orpheus, Dante) gegenwärtig ist. Schulz, Wat, Wittlin, Miłosz und Gombrowicz sind polnische Dichter der 20. Jahrhundert, die sowohl diese Unmöglichkeit der Beschreibung eigenes Tod überwinden versucht haben, als auch in späten Werken die Sehnsucht nach Überwindung des Todes ausgedrückt haben.

Projekt okładki i szaty graficznej
Zenon Dyrszka

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1882-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-2335-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 16,50 Ark. wyd. 18,00
Przekazano do łamania w styczniu 2009 r.
Podpisano do druku w kwietniu 2009 r. Papier
offset. kl. III, 80 g

Cena 27 zł (+ VAT)

Agencja Artystyczna PARA Zenon Dyrszka
ul. Olimpijska 11, 40-208 Katowice

Cena 27 zł

Józef Olejniczak

Powroty w śmierć

„– Plany na przyszłość? – Grób”
(*Witold Gombrowicz*)

ISSN 0208 6336